

„Kiek daug gražių moterų!..“ Tai buvo pirmi žodžiai, išsprūdę režisieriui, pedagogui, visuomeninkui, Gyčiui Padegimui žengiant į pilnutėlę Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos salę. Šįsyk žiūrovams jis pasirodė 3 vaidmenimis: dramaturgo (pristatė savo knygą „Pirmeiviai: trys Kauno Lietuvos pjesės“), „Kauno – Europos kultūros sostinės 2022“ ambasadoriaus ir žmogaus, kuriam rūpi.

Kauno ambasadorius

„Nors esu „Kauno – Europos kultūros sostinės“ ambasadorius, – demonstruodamas projekto simbolika papuoštą bliuzoną sakė G. Padegimas, – šiemet čia nepastačiau nė vieno spektaklio. Klaipėdoje, Marijampolėje, Šiauliuose, bet ne Kaune. Tad „Pirmeiviai“ – mano duoklė. Tiesa, dar dalyvavau Nacionalinės ekspedicijos organizuotoje diskusijoje ir skaičiau pranešimą „Kaunietis: kilmės vieta ar savastis“, juo pasidalinsiu ir su jumis“.

Svečio parengtame tekste – meilė Kaunui, bandymas įvardyti šio miesto esmę, prieštaras ir varomąją jėgą. Anot jo, nelogiški prieštaravimai būdingi ne tik laikinajai sostinei, bet ir visai Lietuvai. Pavyzdžiui, 2022-aisiais minime Konstitucijos 30-metį, tačiau 1922-ųjų Konstitucijos 100-mečio – ne. Antaną Smetoną dažnai smerkiame, o jį į valdžią atvedusį generolą Povilą Plechavičių garbiname.

Kita vertus, primirštame pagarbos ir atminties vertas asmenybes. Tris jų – bibliotekos kultūrinės veiklos organizatorės Elvyros Pažemėckaitės žodžiais, „žmonės-kometas“ – Lietuvai ir siekta prikelti 3 pjesių knyga „Pirmeiviai“. Jos puslapiuose atgyja rašytojas modernistas Juozapas Albinas Herbačiauskas, trumpiausiai šalį valdęs prezidentas Kazys Grinius ir profesionaliojo teatro pradininkas Juozas Vaičkus.

Atminties pašaliuose: Herbačiauskas

„Daugybę svarbių žmonių nustumiamė į pašalius, pamirštame. Šaipomės iš naujas kūrybines literatūros galimybes vėrusio Herbačiausko, tačiau jis buvo pranašas. Jei būtume jo paklausę, būtume išvengę nemažai nelaimių. Štai kelios keistos pranašystės. Dar 1919 m. paskelbė: be laisvos Lenkijos nebus laisvos Lietuvos. Ir atvirkščiai. Vincui Mykolaičiui-Putinui, kuris buvo prietaringas, Herbačiauskas pasakė: mirsi nuo vandens. Tas, žinoma, saugojosi. Bet susirgo plaučių uždegimu, žmona buvo trumpam išvažiavusi, o rašytoją prižiūrėjusios vienuolės sumanė jį išmaudyti „balėje“. Taip ir nebepagijo... Dainininkė Adelė Galaunienė pasakojo dar vieną atvejį: Herbačiauskas krito į katalepsiją – nebegalėjo pajudėti ir kone kvėpuoti. Atsigavęs pasakė: išgelbėjau merginą. Kitos dienos policijos suvestinė: vos „neišgvaltavota“ iš kaimo atvykusi darbo ieškojusi mergina. Daužydamas į langus ją išgelbėjo užpuoliką taip išgąsdinęs Herbačiauskas. Tokie faktai“, – pasakojo G.

Padegimas, pjesėje apie J. Herbačiauską ne pridėjęs „nė žodžio“. Visa kalba – iš paties modernisto tekstų.

„J. Herbačiauskas rašė kone prieš šimtmetį, tačiau kūryba aktuali ir dabar. Niekas nesikeičia – tik šalių pavadinimai. Ta pati problematika: emigracija, panieka savo valstybei, pagarba tik darbui užsienyje (gimtinei bandant jo tiesiog vengti) ir pan.“, – teigia G. Padegimas.

Rengdamas „Pakeleivius“, rinkdamas medžiagą knygai jis lankėsi kapinėse, kur palaidotas J. Herbačiauskas. Buvo sukrėstas – nugriauta net čia buvusi bažnytelė, kas labai nebūdinga mūsų laidojimo vietoms, neprižiūrima kapavietė, išblukusi nuotrauka.

Atminties pašaliuose: Grinius

Kodėl antrosios pjesės herojumi pasirinktas K. Grinius?

„Šią asmenybę pažįstu nuo vaikystės. Mano tėvelis buvo medikas, studijavo pas profesorių Vladą Lašą, o šis – K. Griniaus draugas. Tuo tarpu tėvelis – padėjėjas. Ar žinojote? Pačiu pirmu savo dekretu prezidentas K. Grinius keliais šimtais litų susimažino algą. Po Kauną vaikščiojo be apsaugos. Taip, prezidentu buvo vos pusmetį, tačiau pamirštame ir jo, kaip Ministro Pirmininko, nuopelnus: vadovavo vyriausybei per kovas su L. Želigovskio rinktine, sutvarkė mokesčių sistemą, įvykdė žemės reformą, pasirūpino, kad šalis būtų priimta į Tautų Sąjungą, įvedė valiutą ir kt. Nuverstas ne skundėsi, o nuėjo dirbti sanitarijos gydytoju. Beje, yra nuotrauka: K. Grinius guli mirties patale, o šalia – jaunas, gražus Valdas Adamkevičius“, – šypsojosi G. Padegimas.

1. Grinius buvo Lietuvos demokratijos tėvas ir šauklys. Dar vienas pranašas, kurio žodžiai aktualūs ir dabar. Kad ir Ukrainos bei Rusijos karo kontekste. K. Grinius rusus apibūdinęs kaip žiaurią, grobuonišką, siekiančią prievarta kitus „pravoslavinti“ tautą. „Jo teigimu, valstybės nepriklausomybė ateina tik po ilgų kovų. O pergalė priklauso tik nuo tautos norų ir esminio pasirinkimo, ko žmogus visgi pasiryžęs netekti – laisvės ar gerovės“, – teigė G. Padegimas.
2. Griniui skirtoje pjesėje „Alksniškės“ – šio iškilaus valstybės veikėjo mintys apie Lietuvos praeitį, dabartį, ateitį.

Atminties pašaliuose: Vaičkus

„Lengviausiai iš „Pirmeivių“ rašėsi trečioji pjesė – apie pirmojo profesionalaus Lietuvos teatro spektaklio režisierių, Skrajojančio teatro įkūrėją J. Vaičką. Tereikėjo mėnesio. Buvau tarsis stenografistė – vos spėjau paskui srautuėjusias mintis. Profesionalaus Lietuvos teatro

ištakos buvo J. Vaičkaus butas Peterburge. Jame repetavo su „bernais ir mergėmis“, paviliotais mesti kitas studijas ir imtis teatro. Su šia trupe repetuodamas prekiniam vagone ir grįžo į Lietuvą, kur pastatė pirmąjį profesionalų spektaklį. Deja, šis nepavyko... Buvo priverstas palikti teatrą, emigravo, rūpinosi mūsų kino, rinko paramą jam, vėl grįžo... Intrigos teatre. Galiausiai negalėjo dirbti, paliktas skursti ir mirti skurde. Užtat laidotuvės surengtos karališkos – kaip Dariaus ir Girėno. Beje, perlaidojant buvo iškastas. Ir? Kūnas buvo ne sunertomis rankomis kaip įprasta – vienos pirštas buvo akyje, tarsi brauktą ašarą“, – dar vieną gyvenimišką tragediją ir likimo vingius pasakojo G. Padegimas.

Pjesė „Primeiviai“ rašyta tarsi žaidimas: tai, kas atrodo faktai, iš tiesų yra sugalvota. O faktai pateikiami tarsi išmonė.

„Intriguuju, bet galiu kai ką ir pamiršti. Jums teks pasiimti knygą“, – gudria šypsena į susirinkusiuosius kreipėsi G. Padegimas.

Svečias išvelgia įdomų sutapimą: į Nacionalinį Kauno valstybinį dramos teatrą įsiliejo jaunų aktorių trupė (Algirdo Latėno ir Vido Bareikio kursas) – tarsi kopijos, reinkarnacija pirmųjų J. Vaičkaus artistų.

Visos 3 pjesės buvo pastatytos Lietuvos teatro scenoje. „Pirmeivius“ dar neseniai buvo galima išvysti Kaune.

Apie teatrą ir keistus laikus

„Pjesę „Pirmeiviai“ rašiau Nacionalinio Kauno dramos teatro 100-mečiui. Dabar spektaklis nerodomas. Viena aktorė išvažiavusi pailsėti – atostogų. Teatro vadovas, beje, ne vienintelis Lietuvoje, nebepageidauja lietuvių režisierių. Jam geriau užsieniečiai. Panašiai yra Vilniaus operos ir baleto teatre. Pastebite? Meno vadovas – italas. Dainuoja trečiaeiliai italų artistai, o mūsų geriausieji negauna darbo. Gyvename keistais laikais: teatre paprasčiau pastatyti spektaklį negabiausiam III kurso studentui arba užsieniečiui negu man“, – liūdnai konstatavo G. Padegimas.

Keistybų, paradoksų jis mato ne tik teatre.

„Gyvename geriausiais laikais, tačiau vis tiek skundžiamės: matote, neužtenka šeimai 3 automobilių – reikia 30. Skubame pasmerkti, nuteisti. Tačiau turime suprasti ir išmokti – gyvenimas nėra tik baltas arba juodas. Pavyzdžiui, Ramūnas Karbauskis – prastas politikas, bet geras mecenatas. Naisiai – ne tik jo tėvonija, bet ir vieta, kur stovi baltų pagoniškųjų dievų skulptūros, sutvarkytas alkakalnis“, – sakė G. Padegimas.

Nuodėmė - atimti viltį

„Savo studentams visada sakau: scenoje galima rodyti viską, bet nuodėmė yra atimti iš žmogaus viltį. Geriausia – kai pamatęs spektaklį žmogus išeina pakylėtas, nori gyventi toliau. Teatras turi būti kaip draugas“, – vienu savo postulatų dalijosi režisierius, kitamet švęsiantis kūrybinės veiklos teatre 50-metį, į sceną paleidęs jau 120 spektaklių.

Asta Sarapienė

Komunikacijos specialistė

